

Witbandkruisbek

Loxia leucoptera

nieuw voor Groningen

Dušan M. Brinkhuizen

Op dinsdag 20 augustus 2002 ging ik rond 11.00 uur naar de begraafplaats Selwerderhof in Groningen om vogels te kijken. Verschillende boomsoorten en vele dichte struikjes daar zijn zeer aantrekkelijk voor vogels. Het is er erg rustig, wat natuurlijk vogels en andere wilde dieren aantrekt. Het is al vaker voorgekomen dat bijzondere vogelsoorten zich verstoppen op dit kerkhof en dat maakt het natuurlijk erg spannend.

Het was zonnig weer en het was bovendien erg druk wat vogels betreft. Vele vliegenvangers en Tjiftjaffen *Phylloscopus collybita* maakten het mij moeilijk. Voortdurend had ik de kijker voor mijn ogen. Na een tijdje rondgelopen te hebben werd mijn aandacht getrokken door een geluidje dat ik niet thuis kon brengen. Terwijl ik op het geluid afliep dacht ik aan Kruisbek *Loxia curvirostra*. Die zaten er namelijk de week daarvoor af en toe. Ik vond de vogel in een topje van een lange naaldboom. Ik bevond me op ongeveer vijftig meter van de vogel die pal tegen de zon in zat en zag alleen maar een silhouet. Voor mijn gevoel was het gewoon een Kruisbek en ik liep er rustig naar toe. Toen de vogel opvloog meende ik doorschijnende vleugels te zien. Vanwege de zeer slechte lichtomstandigheden ging ik er nog steeds vanuit dat het een gewone Kruisbek moest zijn. Toch heb ik nog een uurtje gezocht naar de vogel, totdat mijn maag tegen mij zei dat ik naar huis moest om te eten.

Thuisgekomen deed ik de Kruisbekken-CD van Dutch Birding in de stereo. Gelijk al het eerste geluidje van de cd kwam overeen met dat van de vogel. Uit het cd-boekje las ik rustig op: 'Two-barred Crossbill'. Na een flits schoot ik wakker. Witbandkruisbek?! Hoewel ik nog niet zeker van de zaak was belde ik toch naar

Jacob Bosma, eveneens een trouwe Selwerderhof-vogelwachter. Hij nam helaas niet op. Dat betekende dat ik eerst maar met Lazar, mijn broer, ging zoeken voordat ik andere vogelaars zou waarschuwen. De raadselkruisbek moest immers nog teruggevonden worden.

Lazar cancelde direct zijn afspraken en ging meehelpen met de zoektocht. Die middag liepen wij samen rondjes op het kerkhof. Ondanks het afspeuren van elk aanwezig den- denboompje nog steeds geen teken van de vogel. De IJsvogel *Alcedo atthis* liet zich daarentegen wel makkelijk vinden. Na twee uur zoeken waren wij helemaal suf. Dus besloten wij lekker in het pasgemaaide gras te luieren onder een larix die wel eens Kruisbekken aantrok. Slappend met de gedachte wakker gemaakt te worden door een raar geluidje lagen we daar zeker een uur. We besloten naar huis te gaan en ik ging er allang vanuit dat de vogel verdwenen zou zijn.

Toch altijd een routinecheck voor het weggaan. Lazar bleef liggen en ik liep een beetje rond, kijkend in de naaldbomen. Plotseling zag ik een vogeltje in één van de larixen kruipen. Hij zat erg verstopt en was moeilijk te zien. Toen hij tevoorschijn kwam was het geen verbeelding meer. Ik keek naar een juveniele

Foto: Eric Koops

Witbandkruisbek! Twee brede witte vleugelstrepen en een gekruiste snavel waren de kenmerken die ik op mijn netvlies projecteerde. Zonder na te denken liep ik met grote passen naar Lazar. Zonder iets te vragen kon hij direct aan mijn gezichtsuitdrukking zien wat er aan de hand was. Binnen enkele tellen stonden we beiden naar de vogel te kijken die zich op dat moment goed liet zien. We waren beide overtuigd van de determinatie en het was tijd om collega-vogelaars op de hoogte te brengen. De vogel was rustig aan het eten en dat gaf ons de indruk dat hij nog wel even zou blijven.

Ik had op dat moment 30 eurocent beltegoed op mijn telefoon. Drie erg korte telefoontjes hebben er gelukkig voor gezorgd dat de meeste die-hard Groningers werden geïnformeerd. Lazar en ik wisselden elkaar af tijdens het wachten op anderen. We kregen namelijk nekpijn van het voortdurend kijken naar de vogel. Ik nam ook snel een aantal foto's als bewijsmateriaal, want ik had gelukkig aan mijn camera gedacht.

Na tien minuten waren Eric Koops en Martin Olthoff er al. De vogel zat nog rustig te eten en zij hadden de vogel dan ook al snel in beeld. Ondanks het slechte licht pakte Eric zijn kanon en begon met fotograferen. De vogel had in de tussentijd nog geen enkel geluidje gegeven terwijl de mobiele telefoons en piepers op rood stonden. Aangesnelde Huub Lanter was nog net op tijd om een flits van de vogel te zien. De vogel vloog op. De zoektocht begon opnieuw maar er kwamen steeds meer ogen en oren bij en dat maakte

het een stuk makkelijker. Af en toe had iemand het geluk de vogel kort te zien of te horen. De vogel had namelijk zijn buikje vol en was erg vliegerig geworden. De drukte en de spanning namen toe. Er kwamen steeds meer vogelaars en de vogel werd steeds minder of eigenlijk niet meer gezien. Na een half uur intensief zoeken was het nog maar de vraag of de vogel zich op het kerkhof bevond. Het was dan ook een grote verrassing toen de vogel ineens luid begon te roepen en wel vlak boven ons hoofd. Het was ook fijn dat alle aanwezigen de vogel te zien kregen. Vanaf dat moment was de tevredenheid onder ons optimaal. Na drie minuten hield de vogel op met zijn getoeter en vloog echt weg.

Na een speurtocht van vijftien vogelaars de volgende ochtend was het vrij zeker dat de vogel verdwenen was. Later op de dag zou de vogel toch nog gezien zijn door een vogelaar. Zoekacties in de daaropvolgende dagen leverden af en toe grote groepen Kruisbekken op.

Herkenning:

Witbandkruisbekken zijn in principe niet zo moeilijk te herkennen. Je moet natuurlijk wel een beetje ervaring hebben met het kijken naar vogels en weten hoe een gewone Kruisbek eruit ziet. Het grote probleem bij de determinatie is dat er ook gewone Kruisbekken kunnen voorkomen die witte vleugelstrepen hebben.

Witbandkruisbekken zijn iets kleiner dan gewone Kruisbekken. De snavel is natuurlijk ge-

kruist. In tegenstelling tot bij de Kruisbek is de snavel wat fijner, langwerpiger en meer platgevormd. Het mannetje is karmijnrood gekleurd en het vrouwtje groenig. De vogel van Selwerderhof betrof een juveniel die er eigenlijk het saaist uitziet. Juveniele hebben een gestreept bruingrijs verenkleed. De afbeelding in Jonsson (1993) geeft dit verenkleed goed weer. Het opvallendste kenmerk dat ze in alle kleden hebben is de dubbele witte vleugelstreep. Die kunnen per individu een beetje verschillen maar het moeten brede vleugelstrepen zijn. De onderste vleugelstreep is het breedst en is sikkelvormig. De bovenste vleugelstreep lijkt op de onderste vleugelstreep maar is iets korter en vormt eerder een half maantje. De vleugelstrepen staan in een bepaalde stand boven elkaar zodat de tussenliggende ruimte een duidelijke zwarte kromme baan vormt. Zoals gezegd komt er ook een zeldzame variant van de Kruisbek voor. Deze heeft ook witte vleugelstrepen. Deze vleugelstrepen zijn alleen fijner en smaller waardoor ze minder opvallend zijn. Ze zijn ook vager begrensd en vaak bruingeel of roze getint in plaats van wit. Bovendien zijn één of beide vleugelstrepen meestal incompleet. De kans om zo'n afwijkende Kruisbek tegen te komen is ongeveer één op 750 (Harris et al, 1991). In de negentiende eeuw werden deze zelfs als aparte soort beschreven (*Loxia rubrifasciata*).

Ook een belangrijk kenmerk van de Witbandkruisbek is dat hij brede witte zomen aan de tertials heeft. Deze zijn smaller en minder opvallend bij een juveniele vogel en kunnen zelfs door sleet ontbreken (Harris et al, 1991). Juveniele vogels hebben meestal smallere vleugelstrepen dan adulte vogels. Bij de vogel van Selwerderhof vond ik dit wel meevallen. De adulte vogels van de Duurswouderheide in 1997 hadden voor mijn gevoel even brede vleugelstrepen. Het geluid is ook een belangrijk punt bij de herkenning.

Dit verhaal zou nooit zijn geschreven als de vogel van Selwerderhof niet geroepen had. Ikzelf heb twee geluiden van de vogel gehoord. Het eerst gehoorde en meest karakter-

istische geluid was de zogeheten 'trompet' roep. Dit luide en nasale geluid lijkt op dat van een speelgoedtrompetje. Deze roep wordt een aantal malen achter elkaar herhaald. Bij het vliegen heb ik een aantal keren het tweede geluid gehoord. Deze vluchtroep, 'tjet tjet tje' het, lijkt erg op die van

Barmsijs *Carduelis flammea*.

De Witbandkruisbek eet voornamelijk zaden uit larixappels en heeft dan ook een voorkeur om in larixbomen te foerageren. De vogel van Selwerderhof gebruikte de larix als restaurant en de omringende hoge naaldbomen dienden vooral als zangpost.

Voorkomen:

De Witbandkruisbek broedt en overwintert in Noord-Eurazië (Siberische taiga). De soort kent een invasieachtig voorkomen in Europa. Tijdens deze invasie jaren trekt de soort zuidwestwaarts en bereikt Scandinavië en broedt dan daar. Tijdens deze invasiejaren kan het dus voorkomen dat de soort ons land bereikt. Driemaal was er duidelijk sprake van een invasie in Nederland: In september 1889, in augustus-november 1990 en van augustus 1997 tot april 1998 (van den Berg & Bosman, 1999). Ook dit jaar kunnen we spreken van een invasie. Dit jaar zijn er zes verschillende waarnemingen bekend in Nederland (t/m 17 september). Op 18 augustus werd een juveniel exemplaar gevangen op Vlieland. Nog een vangst van een juveniele vogel werd gedaan langs de Noordzeekust op 29 augustus.

Op de website van Rommert Cazemier is een link te vinden naar een Zweedse site waarop de invasie van dit jaar mooi te volgen is. Aangezien de invasies vooral plaatsvinden in het najaar en in de winter hebben we best kans dat de komende winter nog veel meer waarnemingen gaat opleveren. Dus het kan geen kwaad om de larixbossen in ons land nu en dan eens te controleren.

Indien aanvaard zal dit het eerste gedocumenteerde geval zijn in de provincie Groningen. Ik sluit niet uit dat eerdere waarnemingen in de Sellingerbossen en de Eemshaven betrekking gehad hebben op Witbandkruisbek.

Bronnen:

- Van den Berg, A.B. & C.A.W. Bosman, 1999.
Zeldzame vogels in Nederland. Utrecht.
- Boekema, E.J., P.Glas & J.B. Hulscher, 1983.
Vogels van Groningen. Groningen.
de Bruin, B & S. de Bruin 1997.
- Lijst van Groningse vogels, Bijlage van de
Grauwe Gors 1997 (3 en 4).
- Harris, A, L.Tucker & K.Vinicombe, 1991.
Vogeldeterminatie. Baarn.
- Jonsson, L., 1993. Vogels van Europa, Noord-
Afrika en het Midden-Oosten. Baarn.
- Robb, M.S., 2000. Dutch Birding CD 1,
Introduction to vocalizations of Crossbills in
north-western Europe.
- Svensson, L. & P.J.Grant, 2000. ANWB vogelgids
van Europa. Baarn.
Website Dutch Birding Association:
www.dutchbirding.nl
- Website Rommert Cazemier: [www.lauwer-
smeer.com](http://www.lauwer-
smeer.com)
- Pers. med. collega-vogelaars.
- Eigen waarnemingen Duurswouderheide,
Waskemeer 1997.

Dušan M. Brinkhuizen

Koninginnelaan 18a

9717 BT Groningen

(050)-3113727 06-13182106

D.M.Brinkhuizen@student.rug.nl